Published December 27, 2019

Klapalekiana, **55**: 293–296, 2019
ISSN 1210-6100

Vzpomínka na Ing. Václava Machulku

In memoriam Václav Machulka

Česká entomologie patří dosaženými výsledky nejen historicky, ale bezesporu i v současné době ke špičkám svého oboru v evropském i světovém měřítku. Žádná z moderních entomologických disciplín se neobejde bez základu, tvořeného taxonomií, která je dnes mnohdy neprávem podceňovaná a přehlížená. Na faunistických výzkumech a taxonomických studiích se za posledních více než sto let podílelo nespočetné množství amatérských a mnoho profesionálních entomologů. Z mnoha amatérských entomologů, kteří v minulosti svými pracemi významně přispěli k současné úrovni české entomologie a zaslouží si vzpomínku a ocenění svého entomologického přínosu, chci připomenout Ing. Václava Machulku (*30. 10. 1889, †20. 6. 1949) od jehož narození letos uplynulo 130 let a od jeho předčasného úmrtí dlouhých 70 roků.

Ing. Václav Machulka, kterého jeho zájmy vždy táhly k zoologii a entomologii zvláště, sice nerad, ale přece jen poslechl svého otce, který studium přírodních věd na univerzitě nepokládal za dostatečně lukrativní z hlediska budoucího uplatnění a vystudoval proto České vysoké učení technické. Jeho celoživotním povoláním se stala potravinářská chemie. Postupně pracoval v různých státních institucích zabývajících se kontrolou potravin, naposledy ve Státním zdravotním ústavu v Praze, odkud odešel ve svých šedesáti letech jako vrchní rada do důchodu. Tou dobou byl již vážně a tehdy nevyléčitelně nemocný, a za tři měsíce po odchodu do důchodu zemřel.

V době, kdy zemřel, jsem byla jednoroční batole a svého otce si tedy nepamatuji. Ale dobře si pamatuji všechno, co mi o něm vyprávěla moje matka, rozená Anna Marie Daublebská ze Sternecků. Otec si ji za manželku vzal krátce po ukončení války v roce 1945. Oddaně ho provázela těch několik krátkých let, co spolu mohli prožít, na jeho entomologických výpravách. Od mého táty znala a dokázala pojmenovat a ukázat mi nejrůznější přírodniny – brouky, stromy, květiny, houby. Z entomologických lokalit mého otce mám jednou oblíbenou po celý život – je to Vrané nad Vltavou – PR Zvolská homole. Tam vedly moje první kroky do přírody, k prudkým skalním srázům k Vltavě, do krásných dubových lesů a na bývalé pastviny se solitérními duby, se spoustou hub a zajímavých květin, v doprovodu vdovy po jeho příteli, amatérském entomologovi Theodoru Krásovi, a jeho dvou synů. Malé těžítko na našem psacím stole zdobí zbytek památného stromu z této lokality – Wassmanova smrku, který uhynul vlivem činnosti dřevokazných mravenců v devadesátých letech 20. století.

Entomologie byla celoživotní láskou mého otce. Ke studiu si vybral snad nejtěžší čeleď brouků – drabčíky (Staphylinidae, včetně tehdy samostatných čeledí Scydmaenidae a Pselaphidae). Byl vynikajícím sběratelem, který významně přispěl k faunistickému poznání Čech a Slovenska. Podle vzpomínek mé maminky sbíral v hnízdech ptáků, norách hlodavců a krtků, podsíval a používal sběratelské metody, kterým přišli entomologové „na chuť"až o poznání později. Kladl podzemní pasti, do kterých hluboko pod povrch země ukládal návnady, např. králičí kůže, vnitřnosti apod. Podobných pastí se nyní používá ke sběru subterráních či „jeskynních" brouků.

Dokázal, z dnešního pohledu, těžko uvěřitelné – v samotné Praze objevil a popsal nové druhy scydmaenidů. Řadu nových druhů staphylinidů popsal nejen z Čech a Slovenska, ale také z Balkánu, který si oblíbil a kam vedla řada jeho entomologických cest. Jeho přístup k taxonomickým studiím byl příkladný vysokou pečlivostí a kritickým pohledem k výsledkům. Machulkovi vrstevníci oceňovali jeho slušnost, vlídnost v jednání, skromnost hraničící s ostýchavostí, svědomitost a snad až přehnanou sebekritičnost. Velmi dobře pochopil význam genitálií brouků pro taxonomii. Pravidlem se stalo, že u nasbíraného materiálu běžně preparoval genitálie, což při rozsáhlosti jeho sbírky byla gigantická práce.

Bibliografie Václava Machulky byla uveřejněna v Časopise Čs. Společnosti entomologické v roce 1950. Machulka popsal čtyři nové taxony na úrovni rodu (např. *Bohemiella* Machulka, 1941) a 60 taxonů na úrovni druhu, které jsou dosud platné. Čtyři druhy staphylinidů byly pojmenovány po něm, tj. nesou druhové jméno *machulkai*. Věřím, že i nyní by se entomologičtí taxonomové shodli v názoru, že kvalita jeho prací by obstála i v dnešní době. To je o to cennější, že neměl k dispozici nic z toho, co dnešní doba entomologům poskytuje, počínaje materiálním vybavením a rychlým získávání informací, o možnostech cestování nemluvě. Byl odkázán jen na základní vybavení – binokulár, mikroskop, náčiní na preparaci. Otcovy pomůcky na preparaci brouků i optika zůstaly po celá léta v rodině a nyní jsou využívány dalším entomologem v rodině – mým manželem.

Naše rodina ostatně byla a je stále přírodovědecky zaměřená. Jen krátce připomenu bratrance mého otce, Bedřicha Machulku (*22. 6. 1875, †6. 3. 1954), který organizoval lovecké výpravy za divokou zvěří do Afriky; sbíral tam i hmyz a jiné přírodniny. Africké sběry hmyzu Bedřicha Machulky jsou uloženy v Národním muzeu v Praze. Kniha *V Africe na stezkách zvěře* (1955) je čtivá i v dnešní době – nabízí totiž zajímavá srovnání s dneškem, a to jak místních přírodních poměrů, tak životní úrovně tamních domorodých obyvatel. Působivě jeho osobu zvěčnil Prof. Dr. Jan Obenberger, CSc. ve své knize Kapitolky o broucích.

Ke známým entomologům naší rodiny je třeba také počítat mého prastrýce z matčiny strany, botanika a entomologa – lepidopterologa JUDr. Jakuba Mariu Alfreda Daublebského ze Sternecků (*29. 9. 1868, †15. 1. 1941), autora významného díla *Prodromus der Schmetterlingsfauna Böhmens* (1. díl *Makrolepidoptera*, 1929, 2. díl s F. Zimmermannem *Mikrolepidoptera*, 1933).

Ing. Václav Machulka spolupracoval dlouhá léta aktivně s entomologickým oddělením Národního muzea v Praze, a to determinací a revizí nashromážděných exemplářů drabčíků. Před svou smrtí věnoval celou svoji sbírku do Národního muzea. Poprvé jsem ji v Praze Kunraticích viděla ve svých 16 letech, kde mi ji v rámci mé zdejší stáže ukázal tehdejší vedoucí oddělení Doc. Dr. Jan Mařan. Sbírka to je impozantní – zhruba 150 000 exemplářů staphylinidů.

Czech entomology is a leader in the field, both in Europe and internationally. All of the modern entomological disciplines are founded on taxonomy, which today is often wrongly underestimated and overlooked. Countless amateur and many professional entomologists have contributed to faunistic research and taxonomic studies over the past 100 years. Václav Machulka (*30.10.1889, †20.6.1949) features among the amateur entomologists who have made significant past contributions to the present level of Czech entomology, and deserve to be remembered and appreciated for their entomological achievements. I would like to celebrate the 130th anniversary of Václav Machulka's birth this year, and to mark the 70th long year since his premature death.

Václav Machulka was always interested in zoology and entomology, but he obeyed his father, who preferred his son to study food chemistry at the Czech Technical University. Václav Machulka used to work at the state food authorities, and later at the State Institute of Public Health in Prague, from which he retired in his sixtieth year. By that time, he was seriously ill, and he died three months after his retirement.

At the time he died, I was a one-year-old baby and I did not remember my father, but I remember well everything my mother told me about him. Václav Machulka married my mother, born Anna Marie Daublebská of Sterneck, in 1945, and since then she loyally accompanied him on all his entomological expeditions.

From my Dad, she had learned and could teach me the names of various beetles, trees, flowers, fungi. Of my father's entomological localities, I have loved one my whole life – Vrané nad Vltavou – Zvolská Homole Nature Reserve. My earliest steps into the countryside led to the steep rocky cliffs of the Vltava River, to beautiful oak forests and to former pastures with solitary oaks, area rich in mushrooms and interesting flowers. We were accompanied by the widow of his friend, amateur entomologist Theodor Krása, and their two sons. A small paperweight on our desk preserves the memory of a notable tree from this locality – a Wassman's spruce, which died as a result of the activity of wood-destroying ants in the 1990s.

Entomology was a lifelong love of Václav Machulka. He chose perhaps the most difficult family of beetles – Staphylinidae, including the families Scydmaenidae and Pselaphidae that stood separately at that time. He was an excellent collector, who contributed significantly to the faunistic knowledge of Bohemia and Slovakia. According to my mother, he sifted rotten wood, fungi, leaf litter etc., collected from birds', rodents' and moles' nests, and even used collecting methods that entomologists have only recently begun to try. He placed underground traps deep in the soil, for instance, which he baited with rabbit skins and innards.

He managed, hard to believe today, to discover and describe new species of scydmaenids from the vicinity of the capital, Prague. He described a number of new Staphylinidae species not only from the Czech Republic and Slovakia, but also from the Balkans, which he liked and where many of his entomological expeditions led him. His approach to taxonomic studies was exemplary, in the critical approach he took even to his own results. He understood very well the importance of beetle genitalia for taxonomy, and as a rule, he usually prepared genitalia from the material he collected, which, considering the size of his collection, was a gigantic volume of work. His contemporaries appreciated Machulka's decency, kindness in action, modesty, conscientiousness, and perhaps excessive self-criticism.

The bibliography of Václav Machulka was published in the Acta Societatis Entomologicae Czechosloveniae in 1950. Machulka described four valid new taxa of genus level (e.g. *Bohemiella* Machulka, 1941), 60 taxa of the species level, and four species were named after him

i.e. they bore the specific name *machulkai*. I believe that even now, entomological taxonomists would agree that his work was valuable and of high quality, even by modern standards. This is admirable, as he did not have any of the tools that entomologists have at their disposal now, for instance contemporary equipment and quick access to information, not to mention the possibilities for travel. He was dependent on only basic equipment – a binocular microscope and simple tools for the mounting of the beetles.

The tools and optics have remained in the family for years and are now are used by another entomologist in the family – my husband. After all, our family was and still is science-oriented. I will just briefly mention my father's cousin, Bedřich Machulka (*22.6.1875, †6.3.1954), who organized wildlife hunting trips to Africa; he also collected insects and other specimens there. His book "In Africa on the Game Trails" published in 1955 is still readable today – it offers interesting comparisons with the present, both local natural conditions and living standards. Also, Prof. Dr. Jan Obenberger made Bedřich Machulka famous with the book "Chapters on Beetles". The African insects collected by Bedřich Machulka are housed in the National Museum in Prague.

The other well-known entomologist from our family was my great-uncle, botanist and entomologist-lepidopterologist, JUDr. Jacob Maria Alfred Daublebský of Sterneck (*29.9.1868, †15.1.1941), author of the important work *Prodromus der Schmetterlingsfauna Böhmens* (1st volume *Makrolepidoptera*, 1929, 2nd volume written with F. Zimmermann *Mikrolepidoptera*, 1933).

For many years, Václav Machulka cooperated actively with the Entomological department of the National Museum in Prague, determining and revising the collection of staphylinid specimens. Long before his death he donated his entire collection to the National Museum. I saw his collection for the first time in Prague Kunratice when I was 16 years old. The collection is impressive, containing about 150,000 Staphylinidae specimens.

Anna Švecová

LITERATURA / REFERENCES

ANONYMOUS 1950: † Václav Machulka. *Acta Societatis Entomologicae Čechosloveniae* **47 (1–2)**: 1–6.